

РІШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Ухвалу апеляційного суду скасовано, оскільки суд без належного дослідження обставин справи зробив неправильний висновок про необхідність скасування вироку суду першої інстанції та закриття провадження у справі про злочин, передбачений ч. 1 ст. 125 КК України, лише з тих підстав, що у матеріалах відповідної справи є нескасована постанова органу дізнання про відмову в порушенні кримінальної справи за тим самим фактом

УХВАЛА

колегії суддів Судової палати у кримінальних справах

Верховного Суду України

від 10 травня 2011 р.

(в и т я з)

Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя вироком від 2 червня 2010 р. засудив К.Р. за ч. 1 ст. 125 КК до штрафу в розмірі 510 грн.

К.Р. визнано винним у тому, що він 27 квітня 2009 р. приблизно о 17-й год. в квартирі, на ґрунті особистих неприязних стосунків, завдав декілька ударів кулаком в обличчя К.Л., схопив її за ліву руку і вдарив нею кілька разів об одвірок. Він також завдав ударів кулаком в обличчя, по

руках, ногах і спині малолітньої К.К., 2 березня 2005 р.н. Внаслідок цих дій було спричинено К.Л. синці й рани на обличчі та руці, а К.К. — синці, садна в області грудної клітини, на руках і ногах, які кваліфіковано як легкі тілесні ушкодження.

На користь К.Л. постановлено стягнути з К.Р. 2 тис. 384 грн 60 коп. на відшкодування матеріальної шкоди та 2 тис. грн на відшкодування моральної шкоди.

Апеляційний суд Запорізької області ухвалою від 19 липня 2010 р. вирок скасував, а справу закрити. Своє рішення суд мотивував тим, що у справі є нескасована постанова органу дізнання про відмову в порушенні справи за тим самим фактом.

У касаційній скарзі представник потерпілої — Д., як убачається з її змісту, просив скасувати ухвалу апеляційного суду та направити справу на новий апеляційний розгляд. Він вважав, що суд апеляційної інстанції неправильно визначив підвідомчість органу, уповноваженого постановляти рішення у цій справі, через що позбавив потерпілу можливості звернутися до суду із заявою про порушення кримінальної справи на загальних підставах.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи, зазначені у касаційній скарзі, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню з огляду на таке.

Згідно зі ст. 2 КПК особа вправі очікувати від органів державної влади реалізацію права на справедливе, ефективне та необхідне правосуддя, забезпечення можливості судового захисту своїх прав та свобод у порядку та з підстав, установлених законом.

Відповідно до ст. 27 КПК особа, яка вважає, що потерпіла від одного із злочинів, передбачених цією нормою закону, може звернутися до суду зі скаргою про порушення кримінальної справи. У таких справах вона має право підтримувати обвинувачення в судовому засіданні або відмовитися від обвинувачення, що є підставою для закриття справи (справи приватного обвинувачення). Щодо цієї категорії справ Пленум Верховного Суду України у постанові від 2 липня 2004 р. № 13 «Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів» зазначив, що суди не повинні допускати фактів необґрунтованої відмови у порушенні цих справ, і орієнтував на те, що правильний, відповідно до вимог матеріального та процесуального закону, розгляд справ цієї категорії є однією з умов здійснення права громадян на судовий захист від посягань на їх здоров'я, честь і гідність.

За наявності скарги потерпілого суддя згідно зі ст. 251 КПК має прийняти одне з рішень, передбачених цією статтею. Зокрема, у разі наявності для того підстав може відмовити в порушенні кримінальної справи або ж направити скаргу за належністю прокурору. Коли ж даних,

які вказують на вчинення злочину, достатньо, порушує кримінальну справу і призначає її до розгляду. При цьому в питанні про достатність підстав для порушення справи суддя повинен виходити з положень ст. 94 КПК про те, що це мають бути певні факти, явища, поведінка чи інші обставини, які містять ознаки протиправності й зазначені в обсязі, необхідному для початку процедури дослідження їх правової природи та встановлення причинно-наслідкового зв'язку в порядку, визначеному кримінально-процесуальним законом.

Із змісту ухвали апеляційного суду убачається, що підставою для скасування вироку та закриття справи переважно стала нескасована постанова органу дізнання від 14 травня 2009 р. про відмову в порушенні кримінальної справи, яка була ухвалена за наслідками розгляду заяви К.Л. за тим самим фактом, щодо якого постановлено оскаржений вирок.

Справді, відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 6 КПК нескасована постанова органу дізнання, слідчого чи прокурора може бути підставою для закриття справи.

Однак наявність цієї постанови суд не повинен був сприймати вибірково, вузько й в одному вимірі, без урахування процесуальних особливостей провадження у справах приватного обвинувачення. Зважаючи на обов'язковість постанови органу дізнання, апеляційний суд водночас мав би дослідити її в сукупності з іншими обставинами справи та з урахуванням змісту постанови в рамках процесуального закону дати їй правову оцінку і прийняти відповідне рішення.

Зокрема, апеляційний суд мав би звернути увагу на те, що у цій постанові не відображені дані про характер і ступінь тяжкості спричинених тілесних ушкоджень, про які потерпіла вказала у скарзі до суду й пред'явила на їх підтвердження відповідні медичні документи.

Поза увагою залишилася й та обставина, що у своїх зверненнях до правоохоронних органів та суду К.Л. зазначила про вчинення протиправних дій щодо неї та її малолітньої дитини. Згідно з ч. 3 ст. 27 КПК за таких обставин кримінальну справу може порушити прокурор. Якщо цього не було зроблено, то суд, виявивши ці обставини, відповідно до ст. 111 КПК повинен проаналізувати їх і залежно від змісту обставин прийняти рішення про необхідність проведення у справі досудового слідства. Підсумовуючи зазначене, варто зауважити, що у разі прийняття судом такого рішення, прокурор, який на-

глядає за законністю порушення кримінальної справи чи досудовим слідством, може скасувати постанову органу дізнання, якщо визнає її необґрунтованою чи незаконною.

У цій справі апеляційний суд надав перевагу існуванню постанови про відмову в порушенні кримінальної справи. Але при цьому не врахував законодавчих гарантій права на судовий захист і процесуальних можливостей забезпечення цього права в ситуації, що склалась у цій справі. Зокрема, суд не направив справу прокурору, який у межах своєї компетенції міг з'ясувати і за наявності для того підстав усунути обставини, що перешкоджають провадженню у справі. При цьому слід зауважити, що існування обов'язкових до виконання постанови органу дізнання про відмову в порушенні кримінальної справи та ухвали суду про закриття справи, винесених щодо одного і того факту, по суті позбавляють потерпілу можливості у визначеному законом порядку скористатися своїм правом на судовий захист.

З урахуванням зазначеного доводи представника потерпілої про істотне порушення вимог кримінально-процесуального закону, які регулюють порядок провадження у справах приватного обвинувачення і були допущені під час апеляційного розгляду справи, є слушними й достатніми для скасування ухвали апеляційного суду з направленням справи на новий апеляційний розгляд, під час якого, зважаючи на наведені та інші доводи, що містяться в касаційній скарзі, слід прийняти законне та обґрунтоване рішення.

Таким чином, керуючись статтями 394—396 КПК, п. 2 розд. XIII «Перехідні положення» Закону від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів», колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України постановила: касаційну скаргу представника потерпілої задовольнити, ухвалу Апеляційного суду Запорізької області від 19 липня 2010 р. щодо К.Р. скасувати, справу направити на новий апеляційний розгляд.

Прийняття рішення про порушення кримінальної справи за фактом вчинення злочину чи щодо конкретної особи належить до компетенції осіб, зазначених у ч. 1 ст. 98 КПК України. У зв'язку з цим суд не вправі скасувати постанову про порушення кримінальної справи з тих підстав, що справу порушено за фактом вчинення злочину, а не щодо конкретної особи

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 24 травня 2011 р.
(в и т я г)*

Прокурор Дергачівського району Харківської області постановою від 16 листопада 2009 р. порушив кримінальну справу за фактом грубого порушення законодавства про працю службовими особами Центру відпочинку (далі — ЦВ) у зв'язку з тим, що вони всупереч вимогам ст. 24 КЗпП щодо обов'язковості додержання письмової форми при укладенні трудового договору з фізичною особою використовували найману працю П.Н. та неповнолітніх Х., 1993 р.н., і Б.М., 1994 р.н., без належного оформлення з ними трудових договорів, визначивши щоденний графік роботи з 20-ї по 4-ту год. без перерви.

Дергачівський районний суд Харківської області постановою від 23 лютого 2010 р. скасував постанову прокурора Дергачівського району від 16 листопада 2009 р. про порушення кримінальної справи за ознаками злочину, пе-

редбаченого ч. 2 ст. 172 КК, за фактом грубого порушення законодавства про працю службовими особами ЦВ.

Апеляційний суд Харківської області ухвалою від 12 квітня 2010 р. постанову районного суду залишив без змін.

У касаційній скарзі прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої та апеляційної інстанцій, порушив питання про скасування судових рішень через істотне порушення вимог кримінально-процесуального закону. Він вказав на наявність приводів і достатніх підстав для порушення справи за ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 172 КК, а також пропонував направити матеріали на новий судовий розгляд.

Перевіривши матеріали судового провадження й матеріали дослідчої перевірки, що

стали підставою для порушення кримінальної справи, обговоривши доводи скарги, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що вона підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до вимог ст. 236⁸ КПК суд, розглядаючи скаргу на постанову про порушення кримінальної справи, повинен перевірити наявність приводів і підстав для винесення зазначеної постанови, законність джерел отримання даних, які стали підставою для винесення постанови про порушення справи, і не вправі розглядати й заздалегідь вирішувати ті питання, які вирішуються судом при розгляді справи по суті.

Виходячи зі змісту положень ст. 382 КПК, апеляційний суд при перевірці судових рішень у цій категорії справ має з'ясувати, чи розглянув суд першої інстанції скаргу з додержанням вимог процесуального закону.

Розглядаючи скаргу адвоката в інтересах С., суд першої інстанції не дотримав зазначених вимог закону. Апеляційний суд також належним чином не перевіряв законність постанови районного суду.

Скасовуючи постанову прокурора про порушення кримінальної справи, суд першої інстанції послався на те, що прокурор не вистребував і не дослідив дані про володільця, директора та інших службових осіб ЦВ, не опитав їх, не встановив особу, на яку працівники ЦВ вказують як на таку, яка їх приймала на роботу. Районний суд також зазначив, що не вистребувано документи із пенсійного фонду, податкової інспекції тощо, які б підтвердили факт наявності чи відсутності трудових відносин між працівниками і ЦВ.

Крім того, скасування постанови про порушення кримінальної справи суд обґрунтував ще й тим, що її слід було порушити не за фактом вчинення злочину, а щодо певних осіб, оскільки він вважав, що прокурору були відомі підозрювані у вчиненні злочину особи.

Проте такі висновки суду не ґрунтуються на вимогах закону.

Як убачається з матеріалів справи, приводом до її порушення стало безпосереднє виявлення прокурором ознак злочину. Також було встановлено достатні дані, які вказують на наявність ознак злочину, що й стало підставою для порушення кримінальної справи. Зокрема, було опитано працівників П.Н., Б.М., Х., П.Є.,

Б.А., Р., які повідомили, що трудовий договір при прийнятті на роботу в ЦВ з ними не уклали, а працювали вони за усною домовленістю.

Згідно з довідкою при проведенні перевірки діяльності ЦВ Державна інспекція праці встановила порушення законодавства про працю. Встановити ж інші дані, про які зазначив суд у постанові, слідчому належало у процесі досудового слідства, яке розпочинають винесенням постанови про порушення кримінальної справи.

Суд не взяв до уваги те, що згідно з положеннями законодавства про працю укладення трудового договору оформляється відповідним наказом чи розпорядженням власника або уповноваженого ним органу, що й свідчить про зарахування працівника на роботу.

Пленум Верховного Суду України в п. 5 постанови від 4 червня 2010 р. № 6 «Про деякі питання, що виникають під час розгляду судами України скарг на постанови органів дізнання, слідчого, прокурора про порушення кримінальної справи» роз'яснив, що прийняття рішення про порушення кримінальної справи за фактом учинення злочину чи щодо конкретної особи належить до компетенції осіб, зазначених у ч. 1 ст. 98 КПК. У зв'язку з цим суд не вправі скасувати постанову про порушення кримінальної справи з тих підстав, що справу порушено за фактом вчинення злочину, а не щодо конкретної особи.

На підставі викладеного постановою та ухвалою суду підлягають скасуванню, а справа направленню на новий судовий розгляд, який необхідно провести з дотриманням вимог кримінально-процесуального закону щодо цієї категорії справ.

Виходячи із зазначеного, керуючись статтями 394, 396 КПК та абз. 1 п. 2 розд. XIII «Перехідні положення» Закону від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів», колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України вирішила касаційну скаргу прокурора, який брав участь у розгляді справи судом першої та апеляційної інстанцій задовольнити, постанову Дергачівського районного суду Харківської області від 23 лютого 2010 р. та ухвалу Апеляційного суду Харківської області від 12 квітня 2010 р. скасувати, а матеріали провадження за скаргою адвоката в інтересах С. направити на новий судовий розгляд до суду першої інстанції.